

İDEAL DEVLET ve İYİ YÖNETİM : TEMEL İLKELER , KURALLAR ve KURUMLAR

Coşkun Can Aktan
Prof.Dr.
Dokuz Eylül Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
ccan.aktan@deu.edu.tr

Özet

Devlet, medeni bir sosyal yaşam için gerekli bir kurumdur. Asıl önemli olan ideal devletin tasarımı ve iyi bir yönetimin tesis edilebilmesi için gerekli olan kural ve kurumların anlaşılması, üzerinde uzlaşılması ve uygulanmasıdır. Bu kısa çalışma içerisinde ideal devlet ve iyi yönetim için gerekli kurallar ve kurumlar incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: İdeal devlet, iyi devlet yönetimi
Alan Tanımı: Kamu Yönetimi, Siyaset Bilimi

IDEAL GOVERNMENT and GOOD GOVERNANCE: BASIC PRINCIPLES, RULES and INSTITUTIONS

Abstract

Government is a necessary organization for a civilized social life. The most important issue is to understand, agree and implement the rules and institutions which are essential for designing an ideal government and establishing good governance. In this short essay, the rules and institutions will be explored towards an ideal government and good governance.

Keywords: Ideal government, optimal government, good governance, public management
JEL Code: H1, H11,

I.GİRİŞ

İdeal devlet ve iyi bir yönetim arayışı en eski çağlara kadar uzanmaktadır. Nerede bir arada yaşayan insan topluluğu varsa orada daima yönetim ve yöneticiler varolmuştur. İyi bir yönetim ve devlet arayışının ilk çağda yaşamış Sokrat ve öğrencisi Eflatun'la başladığını ve yüzyıllar boyunca devam ettiğini biliyoruz. Eflatun, “Devlet”, “Politika” ve “Yasalar” adlı eserlerinde ideal devleti ve ideal siyasal yönetim biçimini araştırır. İlk çağda Eski Yunan'da yaşamış Eflatun ve Aristo, Eski Roma'da yaşamış Cicero; orta çağda St. Augustine, Thomas d'Aquino, Farabi, İbni Haldun; yakın çağda ise Niccolo Machiavelli, Thomas Hobbes, Jean Bodin, John Locke, Montesquieu, Jean-Jacques Rousseau gibi büyük düşünürler hep ideal devletin ne olduğunu ortaya koymaya çalışmışlardır. Filozofların düşüncelerine dayalı olarak siyasal ve iktisadi doktrinler de ideal devlet arayışı içerisinde olmuşlardır. Faşizm ve Nasyonal Sosyalizm gibi ideolojiler devleti kutsallaştırırken, anarşizm ve libertarianizm gibi akımlar birey özgürlüklerini ihlal ettiği için devlete tamamen karşı olmuşlar ve hatta devletin tamamen ortadan kaldırılması gerektiğini savunmuşlardır. Öte yandan, bir siyasal ve ekonomik düşünce akımı olarak liberalizm, devletin sınırlandırılması ve birey özgürlükleri ana teması üzerinde odaklanırken; marksizm devleti belli bir sınıfın baskısını sürdürmek için ortaya çıkan bir kurum olarak ele almaktadır.¹

İdeal devlet nedir ve nasıl oluşturulabilir? İdeal devletin temel özellikleri nelerdir? İyi bir yönetim için hangi temel ilkeler esas alınmalıdır? Bu ve benzeri sorular ilkçağdan günümüze hep üzerinde tartışılan sorular olmuştur. İdeal devletin temel özellikleri konusunda evrensel ölçekte kabul edilebilecek bazı ilkeler üzerinde bir mutabakata önemli ölçüde ulaşıldığını söylememiz mümkündür. Özellikle 1990'lı yılların başlarından itibaren başta Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu, OECD gibi uluslararası kuruluşların çabaları ile “governance” adı verilen bir kavram etrafında bu konudaki tartışmaların yoğunlaştığını görmekteyiz. Öte yandan, toplam kalite yönetimi ve değişim yönetimi (reengineering) gibi yeni disiplinlerin gelişimi ile birlikte ideal bir yönetim için gerekli ilkeler konusunda çok önemli mesafeler alındığını söyleyebiliriz.

¹ Devlet doktrinleri konusunda bkz: Akın, 1987; Göze, 1986; Daver, 1969.

II. İDEAL DEVLET

İyi bir devlet yönetimi için hangi ilkeler önem taşır? İdeal bir devlet için gerekli olan temel özellikler ya da ilkeler nelerdir? Yukarıdaki açıklamalarımızda kısmen iyi devlet yönetimi (yönetim) için gerekli unsurları kısaca özetlemiş bulunuyoruz. Konunun çok daha iyi ortaya konulabilmesi için ideal devlette bulunması gereken normatif ilkeleri daha etraflıca ortaya koymakta yarar görüyoruz. İdeal devletin temel özelliklerini yirmi ana başlık altında özetleyebiliriz: (Aktan,1994; Aktan, 1998. Aktan, 2003.)

1.Devlet sosyal consensus'a dayalı bir kurum olmalıdır. Devletin meşruiyeti için ilk ve temel koşul sosyal consensus'dur. Devletin gücünün kaynağı insanlardır. Vatandaşlar, can ve mal varlıklarının korunmasının ötesinde, devlete ne tür görevler devredecekleri konusunda diyalog ve görüşmeler yoluyla uzlaşmaya çalışmalıdırlar. İnsanlar iyi bir devlet yönetimi için gerekli ilkeleri katılımcı ve uzlaşmacı yollarla tespit edebilirler. İdeal devletin bu birinci boyutunu Sözleşmeci (Contractarian) Devlet olarak adlandırabiliriz. Sosyal sözleşme teorisi, ideal devletin temellerini anlamak için son derece önem taşımaktadır.

2.Devlet sosyal sözleşmeye dayalı bir kurum olmalıdır. Vatandaşların üzerinde uzlaştıkları ilkelerin resmi ve yazılı bir sözleşmeye dökülmesi gereklidir. Bu, devlet ile vatandaşlar arasında bir resmi kontrat (sözleşme) yapılması demektir. Bu resmi kontrat Anayasa'dır. Anayasa, bireylerin hak ve özgürlüklerini güvence altına alan, bununla birlikte devletin güç, yetki, görev ve fonksiyonlarının sınırlarını çizen bir resmi kontrat hüviyetini taşımaktadır. Devletin güç ve yetkilerini sınırlamayan ve bununla birlikte vatandaşların hak ve özgürlüklerini güvence altına almayan hiç bir anayasa meşru değildir. İdeal devletin bu ikinci boyutunu Anayasal Devlet olarak adlandırıyoruz.

3.Devletin sahip olduğu güç ve yetkiler tek bir elde toplanmamalı; yasama, yürütme ve yargı organları arasında dağıtılmalıdır. "Kuvvetler ayrılığı" olarak ifade edilen bu ilke, ideal devletin bir başka boyutunu oluşturmaktadır. Kuvvetler ayrılığı ilkesinin anayasada güvence altına alınması ve etkin bir şekilde uygulanması büyük önem taşımaktadır.

4. Devletin sahip olduğu güç ve yetkiler merkezde toplanmamalı; bir kısım güç, yetki, görev ve fonksiyonlar yerel yönetimlere ve diğer devlet birimlerine aktarılmalıdır. İdeal devletin bu boyutunu Adem-i Merkeziyetçi Devlet (Desantralize Devlet) olarak adlandırıyoruz. İyi yönetim için idareler-arasında hem hizmet, hem de gelir bölüşümünün yapılması gerekir.

5. *Devletin sahip olduğu “siyasi” güç ve yetkilerin çerçevesi ve sınırları mutlaka devlet anayasası içerisinde belirlenmelidir.* Bireyleri, devlete karşı korumak için devletin hukuk kuralları (anayasal ve yasal kurallar/ normlar) ile sınırlandırılması gereklidir. İdeal devletin bu boyutu Hukuk Devleti olarak adlandırılabilir. İyi yönetim tesis etmek için güç ve yetkileri hukuk kuralları ile etkin bir şekilde sınırlandırılmış devlet önem taşımaktadır.

6. *Devletin sahip olduğu “ekonomik” güç, yetki, görev ve fonksiyonlarının çerçevesi ve sınırları mutlaka devlet anayasası içerisinde belirlenmelidir.* İdeal devlet ve iyi yönetim için mutlaka hükümetlerin harcama, vergileme, borçlanma ve para basma yetkilerinin çerçevesinin anayasal ve yasal normlarla sınırlandırılması önem taşımaktadır. İdeal devletin bu boyutunu Sınırlı Devlet olarak adlandırıyoruz.

7. *Devlet halk egemenliğine dayalı bir kurum olmalıdır.* Millet, kendini yönetecek temsilcilerini serbest seçimler yoluyla belirleyebilmeli ve yönetime katılabilmelidir. İdeal devletin bu boyutunu Demokratik Devlet olarak ifade edebiliriz. Demokratik devlet, aynı zamanda vatandaşların temel hak ve özgürlüklerinin etkin bir şekilde korunması demektir.

8. *Devletin piyasa ekonomisinin işleyişine ve fiyat mekanizmasına müdahaleleri ancak gerektiğinde ve çok sınırlı düzeyde olmalıdır.* Piyasa ve fiyat mekanizmasına dayalı bir devlet anlayışı oluşturulmalıdır. Devlet, mal ve hizmetleri direkt sunan değil, piyasa mekanizması aracılığıyla hizmetlerin sunulmasını kolaylaştıran bir konumda olmalıdır. İdeal devletin bu boyutunu, Katalizör Devlet olarak adlandırıyoruz.

9. *Devlet, özel teşebbüslerin daha iyi ve etkin bir şekilde sunabilecekleri mal ve hizmetleri üretmekten kaçınmalı, bunun yerine piyasa ekonomisinde oyunun kurallarını tespit etmelidir.* İdeal devletin bu boyutunu, Hakem Devlet olarak adlandırabiliriz. Devlet, ancak özel teşebbüslerin yetersizliği sözkonusu olduğunda ekonomik faaliyetleri üstlenebilmelidir. Bunun dışında, devletin piyasa ekonomisinde “oyununun kurallarını” tanzim etmesi (örneğin, rekabet hukukunu oluşturması) ve oyunun kurallarını ihlal edenleri cezalandırması (anti-tekelleme ve anti-tröst yasaları vs. önlemler) dışında oyuna direkt olarak müdahale etmemesi gerekir. İyi hakemlik yapan devlet, en iyi devlettir.

10. *Devlet yönetiminde açıklık/şeffaflık sağlanmalıdır.* Vatandaşların devlet yönetimi hakkında bilgi edinme ve bilgiye ulaşabilme haklarının anayasal ve yasal normlarla güvence altına alınması gereklidir. İdeal devletin bu boyutunu Açık Devlet ya da Şeffaf Devlet olarak adlandırıyoruz.

11. *Devletin varlık sebebi bireylerin haklarının ve özgürlüklerinin korunmasıdır. Kutsal olan devlet değil, insandır ve onun hak ve özgürlükleridir. Özetle, ideal devlet, Özgürlükçü ve Bireyci Devlet anlayışına dayalı olmalıdır.*

12. *Devlet, dinsel kurallara bağlı olarak değil, bireylerin özgür düşünceleri ile oluşturdukları hukuk kuralları ile yönetilmelidir. Din ve devlet işleri birbirinden tamamen ayrılmalıdır. Devlet, aynı zamanda tüm dinlere karşı tarafsız (nötr) bir konumda olmalı ve hiç bir dini resmi olarak desteklememelidir. İdeal devletin bu boyutunu Tarafsız Laik Devlet olarak adlandırıyoruz.*

13. *Devlet, insanlar arasında cinsiyet, ırk, din, dil, etnik köken farkı gözetmeyen bir kurum olmalıdır. Bir ülkedeki tüm dinlere, dillere, ırklara ve kültürlere aynı ölçüde saygı duyulmalı ve eşit davranılmalıdır. İdeal devletin bu boyutunu, Çoğulcu (Plüralist) Devlet olarak adlandırabiliriz.*

14. *Devlet, tüm vatandaşlarının her türlü sorunlarını çözecek bir kurum değil, gözetilmeye ve korunmaya muhtaç kimselere yardım ve destek sağlayacak bir kurum olmalıdır. Paternalist devlet (baba devlet) anlayışının değil, Sorumlu Devlet anlayışının benimsenmesi gereklidir.*

15. *Devlet, gelir ve giderleri prensip olarak birbirine denk olan bir kurum olmalıdır. Devlet yönetiminde mali disiplinin ve mali sorumluluk ahlakının bir gereği olarak kamu harcamaları ve gelirleri arasında denklik sağlanmasına gereken özen gösterilmelidir. Bunun için bütçe denkliğinin -ve hangi hallerde bu denklikten vazgeçilebileceğinin- anayasada ve yasalarda açık olarak yer alması gereklidir.*

16. *Devlet, uluslararası siyasi ve ekonomik ilişkilere önem veren, uluslararası rekabete kenetlenmeyi ve dünya ekonomisi ile bütünleşmeyi hedef alan bir kurum olmalıdır. Dünyadaki küreselleşme trendi bu yaklaşımı zorunlu kılmaktadır. İdeal devletin bu boyutunu, Global Devlet ya da Küresel Devlet olarak adlandırıyoruz.*

17. *Devlet evrensel değerlere sahip bir kurum olmalıdır. Her ülkenin ve milletin sahip olduğu kültür, gelenek, örf ve adetlere şüphesiz saygı duyulması gerekir. İyi yönetim için yerel/bölgesel/milli değerlerle birlikte evrensel/global değerlerin ilke olarak alınması ve benimsenmesi gereklidir. İdeal devletin bu boyutunu, Evrensel Değerlere Dayalı Devlet olarak adlandırıyoruz.*

18. *Devlet, yönetiminde liyakat sistemi geçerli olmalıdır. Kamu görevlilerinin istihdamında kayırmacılık değil, bilgi, beceri ve yeteneğe dayalı liyakat sistemi uygulanmalıdır. Özetle, meritokratik Devlet anlayışı kurumsallaştırılmalıdır.*

19. *Devlet, katılıma dayalı bir kurum olmalıdır.* Vatandaşların, devlet yönetimine katılımını özendirecek tekniklerin (referandum, halk girişimi, halk vetosu, geri çağırma hakkı vs.) uygulanmasına önem verilmelidir. Yarı doğrudan demokrasi, halkın yönetime katılmasını sağlayacak yegane siyasal sistemdir. İdeal devletin bu boyutu, Katılımcı Devlet olarak adlandırılabilir.

20. *Devlet yönetiminde kalitenin artırılması ve geliştirilmesi için Toplam Kalite felsefesinin benimsenmesi ve uygulanması gereklidir.* İdeal devletin bu son boyutunu Kaliteli Devlet olarak adlandırıyoruz. Daha iyi bir devlet için ilk yapılması gereken; devletin görev ve fonksiyonlarının çerçevesinin ve sınırlarının çizilmesidir. İkinci aşamada devletin, toplam kalite ilkelerini uygulama konusunda kararlı olması şarttır. Devlet yönetiminde, hem insan kalitesinin, hem de sistem kalitesinin birlikte ve eşanlı olarak gerçekleştirilmesi hedeflenmelidir.

III. İYİ YÖNETİM

“İyi yönetim” (good governance) kavramı literatürde 1990’lı yıllardan bu yana geniş bir şekilde tartışılmaktadır. Ancak kavram konusunda herkesin üzerinde uzlaştığı standart bir tanım bulunmamaktadır.

İyi yönetim kavramı özellikle Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, IMF ve OECD gibi kuruluşlar tarafından yayınlanan raporlarda yaygın olarak kullanılmış, daha sonra kavram akademik alanda ciddi araştırma ve incelemelere konu olmuştur. Burada sözkonusu kavramı ilk olarak kullanan uluslararası kuruluşlardan bazılarının “iyi yönetim”i ne şekilde tanımladıklarını çok kısaca özetlemekte yarar görüyoruz.²

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Program)’nın tanımı şu şekildedir:

“İyi yönetim, bir ülkedeki ekonomik, siyasal ve idari otoritenin her düzeydeki işlemleri yürütmesi anlamına gelmektedir. İyi yönetim, vatandaşların ve toplumsal grupların kendi çıkarlarını korumak ve yasal haklarını kullanmak için gerekli mekanizmalara ve kurumlara sahip olmalarını gerektirir.”³

² Bu konuda ayrıca bkz. Center for Democracy and Governance., 1998; Commission of the European Communities., 2001; Vishwanath, 1999; Huther-Shah, 1998.

³ United Nations Development Programme, Reconceptualising Governance. Discussion Paper 2, New York: Management Development and Governance Division. 1997.; UNDP’nin yukarıda yaptığı tanım şu çalışmadan aktarılmıştır: Bkz: M.Holmes, S.Knock, N. Monning, R.Messick and J. Rinne, “Governance and Poverty Reduction”, in: UNDP, Poverty Sourcebook. 2000, S.12.

Sözkonusu kavramı en sık ve yaygın olarak kullanan Dünya Bankası ise şu tanımları yapmaktadır:

“İyi yönetim (good governance), açık ve öngörülebilir bir karar alma sürecinin; profesyonel bir bürokratik yönetimin; eylem ve işlemlerinden sorumlu bir hükümetin; ve kamusal sürece aktif bir şekilde katılımında bulunan sivil toplum ve hukukun üstünlüğünün geçerli olduğu bir düzeni ifade eder.” (World Bank, 1992.)

Dünya Bankası'na göre iyi yönetim için şu faktörler önem taşımaktadır:⁴

•*Kurallar ve sınırlamalar:* Yasama , yürütme ve yargı organlarının işleyişi ile ilgili kurallar ve sınırlamalar önem taşımaktadır. Bütçenin hazırlanması, onaylanması ve denetimi ile ilgili kurallar, merkez bankası özerkliği, yargı bağımsızlığı, ombudsman, muhasebe ve denetim standartları iyi yönetim için gerekli temel unsurlardır.

•*Halkın sesi ve katılım mekanizmaları.* Vatandaşların kamusal hizmetlere ilişkin görüşlerini tespit etmek için düzenli anketler yapılması ve kamuoyuna açıklanması, halkın siyasal kararlara katılımını sağlayacak mekanizmaların uygulanması vs. gereklidir.

•*Rekabet.* Alternatif hizmet sunum yöntemlerine başvurulması, devlet ile özel kesim arasında anlaşmazlıkların çözümünde tahkim benzeri yöntemlerden yararlanılması, kamusal hizmet alanlarında deregülasyon ve özelleştirme uygulamalarının yapılması vs. iyi yönetimin tesis edilmesi için çok önem taşımaktadır.

İyi yönetim konusundaki çalışmalarını destekleyen uluslararası kuruluşlardan bir diğeri olan Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ise “yönetim” kavramını şu şekilde tanımlamaktadır:

“Yönetim (governance), bir ülkenin ekonomik ve sosyal kaynaklarının yönetiminde sahip olunan güç ve yetkilerin kullanımını ifade etmektedir.” (Holmes vd. 2000;12.)

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşıldığı üzere “iyi yönetim” kavramını yaygın olarak kullanan uluslararası kuruluşlar, bu kavramla genel olarak katılımcılığın, şeffaflığın (yönetimde açıklığın), hesap verme sorumluluğunun (accountability),

⁴; Bu konuda ayrıca bkz: World Bank, Reforming Public Institutions and Strengthening Governance., A World Bank Strategy, November 2000. Washington DC: World Bank Publication. S.15. ; World Bank., World Development Report , (The State In A Changing World), Oxford: Oxford University Press, 1997. s. 7.

denetimin, yönetimde ahlak, erdem ve liyakatin vs. hakim olduğu bir yönetimi vurgulamaktadırlar. (Kaufmann-Kraay-Zoido-Lobatón.1999a; 1999b; 2000.) Kanaatimizce, yönetim kavramı tüm bu özellikleri ve/veya unsurları içerecek şekilde ele alınmalı ve tanımlanmalıdır.

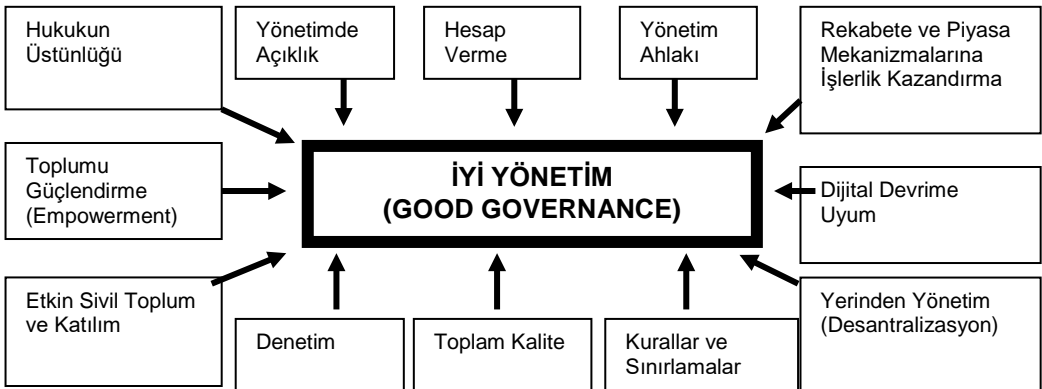
Yönetim konusunda bir çok bilimsel araştırmayı gerçekleştiren Dünya Bankası uzmanlarından Kaufmann, Kraay ve Zoido-Lobatón'ın yaptığı tanımlama ise şu şekildedir: (Kaufmann, Kraay ve Zoido, 2000; 10.)

“Yönetimi, belirli bir ülkede güç ve yetkinin ne şekilde kullanıldığı ve uygulandığını belirleyen gelenekler ve kurumlar olarak tanımlıyoruz.”

Biz “iyi yönetim” kavramını şu şekilde tanımlıyoruz. (Aktan,1994; Aktan, 1998. Aktan, 2003.)

İyi yönetim; devlet yönetiminde temsil, katılım ve denetimin, etkin bir sivil toplumun, hukukun üstünlüğünün, yerinden yönetimin, yönetimde açıklık ve hesap verme sorumluluğunun, kalite ve ahlakın, kurallar ve sınırlamaların, rekabet ve piyasa ekonomisi ile uyumlu alternatif hizmet sunum yöntemlerinin ve nihayet dünyada gerçekleşen dijital devrime (yeni temel teknolojilerdeki gelişmelere) uyumun mevcut olduğu bir siyasal ve ekonomik düzeni ifade etmektedir. Bu tanımın unsurları aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

Şekil-1: İyi Yönetimin Temel Özellikleri ve Başlıca Unsurları

Kaynak: Yazar tarafından geliştirilmiştir.

IV. SONUÇ

Abraham Lincoln *demokrasiyi “halkın, halk tarafından, halk için yönetimi”* olarak tarif eder. Bu ideal tanım demokrasinin üç temel özelliğini ortaya koymaktadır. Bunlar; temsil, katılım ve denetimdir. Halkın, temsilcilerini seçme özgürlüğünün bulunduğu, yönetime aktif olarak katılabildiği ve temsilcilerinin karar ve eylemlerini denetleyebildiği bir siyasal düzen ancak demokrasi olarak adlandırılabilir. Karl Popper’in terminolojisi ile ifade edecek olursak, demokrasi bir *Açık Toplum* düzeni olmalıdır. Şeffaflık (açıklık) demokrasinin gereğidir. Yönetilenler (halk) ile yöneticiler arasında yakın bir iletişimin daima mevcut olması gerekir. Yönetim ve iletişim, birbirlerinden ayrılamayacak iki kavramdır. Son yıllarda yaygın olarak kullanılmaya başlanan “governance“ kavramı, yöneticiler ile yönetilenler arasındaki iletişimin önemini ortaya koyması açısından değer taşımaktadır.

Thomas Jefferson’un ünlü *“devlet meşru gücünü, yönetilenlerin yönetenler hakkındaki mutabakatından alır”* sözü devlet yönetiminde “iyi yönetim” kavramının çok önem taşıdığını vurgulamaktadır. “İyi yönetim“ kavramının içerisinde diyalog ve uzlaşma yer almaktadır. Halk, önce hür iradesi ile mutabakata (consensus) dayalı olarak temsilcilerini seçebilmeli (siyasal katılım ve temsil), onlara bu şekilde yönetme hakkını vermeli (temsili vekalet), yöneticiler ile yakın bir iletişim içerisinde bulunarak kamusal kararlara katılabilmeli (yönetime katılma) , ve yöneticilerin güç ve yetkilerini kötüye kullanmamaları için onları kontrol (denetim) edebilmelidir. İşte gerçek demokrasi, ideal devlet ve iyi yönetim için bu anahtar kavramların varlığı ve işlerliği gereklidir.

Şüphesiz, halk ile temsilcileri arasında iletişimin (siyasal katılmanın) varlığı demokrasi için yeterli değildir. Halk aynı zamanda yöneticilerin karar ve eylemlerinin hukuka uygunluğunu da kontrol edebilme hakkına sahip olmalıdır. Devletin meşruiyeti için mutabakat kadar, siyasal gücün denetimi ve sınırlandırılması da önem taşır. Siyasal gücün sınırlandırılmadığı bir siyasal düzen artık demokrasi olmaktan çıkar ve keyfiyet rejimine dönüşür. Sınırsız demokrasi, kaçınılmaz olarak despotizme doğru kayar.

KAYNAKLAR

- Akın, İlhan ., Kamu Hukuku,5.b. İstanbul: Beta Yayınları, 1987.
- Aktan, Coşkun Can., 21. Yüzyıl İçin Yeni Bir Devlet Modeline Doğru: Optimal Devlet, İstanbul: TÜSİAD Yayını, 1994.
- Aktan, Coşkun Can., Değişim ve Devlet, Ankara: TİSK Yayınları, 1998.
- Aktan, Coşkun Can., Değişim Çağında Devlet, Konya: Çizgi Kitabevi, 2003
- Center for Democracy and Governance., Handbook of Democracy and Governance Program Indicators, Technical Publication Series, 1998.
- Commission of the European Communities., European Governance, -A White Paper-, Brussels:2001.
- Daver, Bülent ., Çağdaş Siyasal Doktrinler, Ankara: Sevinç Matbaası, 1969.
- Göze, Ayferi., Siyasal Düşünceler ve Yönetimler, İstanbul: Beta, 1986.
- Holmes, M., S.Knock, N. Monning, R.Messick and J. Rinne, “Governance and Poverty Reduction”, in: UNDP, Poverty Sourcebook, 2000.
- Huther, Jeff and Anwar Shah., “Applying a Simple Measure of Good Governance to the Debate on Fiscal Decentralization” (unpublished mimeo), World Bank Research Paper, No: 1894. Washington DC: World Bank. 1998.
- Kaufmann, Daniel, Aart Kraay and Pablo Zoido-Lobato., “Aggregating Governance Indicators”, The World Bank, Development Research Group Macroeconomics and Growth And World Bank Institute Governance, Regulation and Finance, October 1999a.
- Kaufmann, Daniel, Aart Kraay and Pablo Zoido-Lobato., “Governance Matters”, The World Bank, Policy Research Working Paper, 2196, Development Research Group Macroeconomics and Growth And World Bank Institute Governance, Regulation and Finance, October 1999b.
- Kaufmann, Daniel, Aart Kraay and Pablo Zoido-Lobato., “Governance Matters: From Measurement to Action”, Finance and Development, June-2000.
- United Nations Development Programme, Reconceptualising Governance. Discussion Paper 2, New York: Management Development and Governance Division. 1997.

Vishwanath, Tara and Daniel Kaufmann ., “Towards Transparency In Finance and Governance”,The World Bank, Draft, September 6 1999 (<http://www.worldbank/wbi/governance>)

World Bank., World Development Report , (The State In A Changing World), Oxford: Oxford University Press, 1997.

World Bank., Governance and Development, Washington DC: 1992.

World Bank, Reforming Public Institutions and Strengthening Governance., A World Bank Strategy, November 2000. Washington DC: World Bank Publication.

World Bank., Governance - The World Bank’ s Experience. Washington, DC: World Bank. 1994.

İyi Yönetim Konusunda Yararlanılan Başlıca İnternet Arşivleri

World Bank İyi Yönetim Arşivi : <http://www.worldbank/wbi/governance>

Birleşmiş Milletler Kalkınma Kurumu İyi Yönetim Arşivi : UNDP Management and Governance Network : <http://magnet.undp.org>

OECD İyi Yönetim Arşivi : <http://www.oecd.org/puma/sigmaweb/>

The Commission on Global Governance: <http://www.cgg.ch/>